

Д-р екон. наук, доцент,
завідувач кафедри Мащенко М.А.
Харківський національний економічний
університет ім. С. Кузнеця (м. Харків)

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА АДАПТИВНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНИМИ СИСТЕМАМИ

Актуальність. В сучасних умовах викликів сьогодення важливим є упровадження прогресивного механізму співробітництва між органами державної влади, органами місцевого самоврядування, приватним сектором та інститутами громадянського суспільства. Для функціонування державно-приватного партнерства необхідна умова зміцнення економічної безпеки країни як складної багатофакторної категорії, яка характеризує здатність національної економіки до розширеного самовідтворення з метою збалансованого задоволення потреб власного населення держави на певному визначеному рівні, з метою протистояння дестабілізуючої дії різноманітних внутрішніх і зовнішніх чинників.

Результати дослідження.

Необхідною умовою успішної модернізації є підвищення ролі і місця інституту державно-приватного партнерства в реалізації завдань модернізації регіональних соціально-економічних систем, розробка відповідних механізмів партнерства держави і бізнесу.

Теоретичні дослідження співпраці приватного сектору та держави показують, що не існує єдиної думки щодо сутності державно-приватного партнерства.

Так, вчені Павлюк К.В. і Павлюк С.М. вважають, що економічна інтерпретація державно-приватного партнерства у найширшому сенсі цього поняття полягає у конструктивному співробітництві уряду та приватного сектору у політичних, соціальних, гуманітарних та інших областях [1].

Закон України «Про державно-приватне партнерство» державно-приватне партнерство розглядається як система

відносин між державними та приватними партнерами, побудована на принципах рівності партнерів та узгодженості їх інтересів [2].

Данилишин Б.М. під державно-приватним партнерством розуміє одну з форм співпраці держави та приватного сектору економіки, яка дозволить підвищити ефективність від реалізації масштабних проектів у рамках економіки країни в цілому [3].

У рамках державно-приватного партнерства, незважаючи на різноманітність форм, сторони мають специфічні функції, чітке розділення яких створює забезпечення балансу систем взаємин і успіх співробітництва. Держава, як правило, виступає однією із сторін проекту державно-приватного партнерства та регулює відносини непрямо через державні організації. Органи влади надають організаціям повноваження щодо виконання державних функцій.

Так, приватний сектор надає фінансові ресурси, професійний досвід, ефективне управління, гнучкість та ефективність у прийнятті рішень, інноваційну здатність. Зі свого боку, держава надає власникові можливість використовувати свої права, податкові пільги, гарантії. Реальне значення державно-приватного партнерства полягає у тому, що суспільство як споживач отримує якісні послуги. Державно-приватне партнерство – це не тільки інвестиційний механізм, а й модель ефективного економічного управління, яка дозволяє зменшити та оптимізувати витрати, та підвищити ефективність проекту.

Світовий досвід переконує, що взаємодія між державою та приватним бізнесом має найбільший ефект передусім в інфраструктурних галузях, де історично склалися передумови, потреба та можливості для такої співпраці при реалізації масштабних соціально-економічних завдань [4, 5, 6, 7].

На підставі аналізу практики застосування та підтримки ДПП в економічно розвинених країнах можна стверджувати, що кожна країна використовує свої інструменти сприяння розвитку ДПП.

Для розвитку ДПП в Україні необхідно:

- закріплення принципів ДПП у державних і регіональних стратегіях соціально-економічного розвитку держави та регіонів;

- створення сприятливого інституційного середовища ДПП;
- розробка й удосконалення його нормативно-правової бази;
- забезпечення державної підтримки та гарантій держави партнерам з приватного сектору;
- створення державного органу з питань ДПП, а також інститутів громадянського суспільства, необхідних для його діяльності: об'єднань, асоціацій, союзів, експертних і консультативних комітетів; запровадження публічного контролю за виконанням договірних зобов'язань всіма учасниками-партнерами.

Економічна категорія «державно-приватне партнерство» з'явилася в Сполучених Штатах Америки у 1950-х роках у результаті впровадження в дію проекту щодо фінансування програм освіти. У 1960-х роках ця економічна категорія широко розповсюджується в результаті розвитку державно-приватної співпраці у сфері територіальної інфраструктури, соціальної сфери [8].

Державно-приватне партнерство в Україні на сучасному етапі тільки формується.

Експертами інституту стратегічних досліджень досліджено, що в посткризовому розвитку збільшився комерційний інтерес до державної підтримки, що, у свою чергу, знижує ризик інвестицій приватного сектору та підвищує надійність інвестиційних проєктів.

Мета соціально-економічної політики має бути спрямована на зміцнення економічної безпеки підприємництва в Україні та забезпечення інноваційних засад конкурентоспроможності національної економіки. Водночас виокремлено програмно-стратегічні напрями розвитку конкурентної стратегії партнерських інноваційних утворень країни реалізують загальнонаціональні програми підвищення конкурентоспроможності, що відображає основні елементи державної політики. Подальші дослідження з аналізованих проблем мають стосуватися розробки та обґрунтування пропозицій щодо покращення інституціонального середовища державно-приватного партнерства.

На сучасному етапі для досягнення соціально-економічного розвитку економіки необхідним є впровадження державно-

приватного партнерства щодо забезпечення інвайронментальної безпеки [9] на рівні держави та підприємства. Необхідним є дослідження існуючих моделей державно-приватного партнерства та їх адаптація щодо забезпечення інвайронментальної безпеки України. У світовій практиці існує безліч класифікацій моделей державно-приватного партнерства.

Проведений аналітичний огляд класифікацій моделей державно-приватного партнерства дозволив визначити наступні моделі державно-приватного партнерства для забезпечення інвайронментальної безпеки на державному рівні та рівні підприємства [10]:

- контракт на управління і експлуатацію, згідно з яким здійснювалась би передача приватному партнеру об'єкту державної власності для управління і експлуатації на фіксованій або диференційованій основі;

- модель державно-приватного партнерства, яка сформована для залучення управлінської експертизи приватного партнера для реалізації великих і складних програм може бути адаптованою до національної економіки та використовуватись для забезпечення інвайронментальної безпеки на макро- та мікроекономічному рівнях;

- концесійний договір, згідно з яким приватний сектор бере на себе управління державним інфраструктурним об'єктом та інвестиційні ризики;

- приватно-державне фінансування й управління за наявності приватно-державної власності, тобто модель кооперації;

- лізингу, коли приватний сектор має доступ до екологічно-орієнтованого сучасного обладнання та інноваційних технологій, що дозволяє здійснювати екологічне виробництво товарів та послуг.

Формування механізму державно-приватного партнерства для зміцнення інвайронментальної безпеки в умовах розвитку підприємницької діяльності, виокремлення програмно-стратегічних напрямів розвитку конкурентної стратегії партнерських та інноваційних утворень країни для досліджуваних підприємств є реальним механізмом підвищення рівня їх інвайронментальної безпеки, особливо з точки зору забезпечення ресурсозберігаючими і природоохоронними

технологіями та реалізації соціального захисту працівників підприємств, забезпечення їх соціальною інфраструктурою.

Розвиток і реальне утвердження державно-приватного партнерства у сфері забезпечення інвайронментальної безпеки підприємств залежить від реалізації комплексу стратегічних і тактичних заходів, здатних створити необхідні умови для активізації потенціалу партнерства, які були б спрямовані на забезпечення економічної безпеки країни та її конкурентоспроможності на глобальному ринку. До основних із них можна віднести наступні (рис. 1).

Рис. 1. Заходи щодо забезпечення функціонування механізму державно-приватного партнерства у забезпеченні інвайронментальної безпеки (авторська розробка)

Дослідження принципів, методів і напрямків реалізації механізмів державно-приватного партнерства дозволило побудувати організаційно-економічну модель його функціонування з метою підвищення рівня інвайронментальної безпеки промислових підприємства (рис. 2).

Виробничий процес промислового підприємства в розробленій організаційно-економічній моделі державно-приватного забезпечення інвайронментальної безпеки являє собою раціональне поєднання соціальної, економічної й

екологічної підсистем. Соціальна підсистема представлена персоналом підприємства, який є безпосереднім виконавцем виробничих завдань; екологічна підсистема – ресурсами, що використовуються у виробничому процесі при виготовленні продукції; економічна підсистема – технологіями, використання яких забезпечує стабільний перебіг виробничого процесу. Виокремлений автором у складі підприємства відділ зовнішніх зв'язків забезпечує реалізацію взаємодії підприємства з іншими учасниками державно-приватного партнерства: органами державної влади та ринковими інституціями.

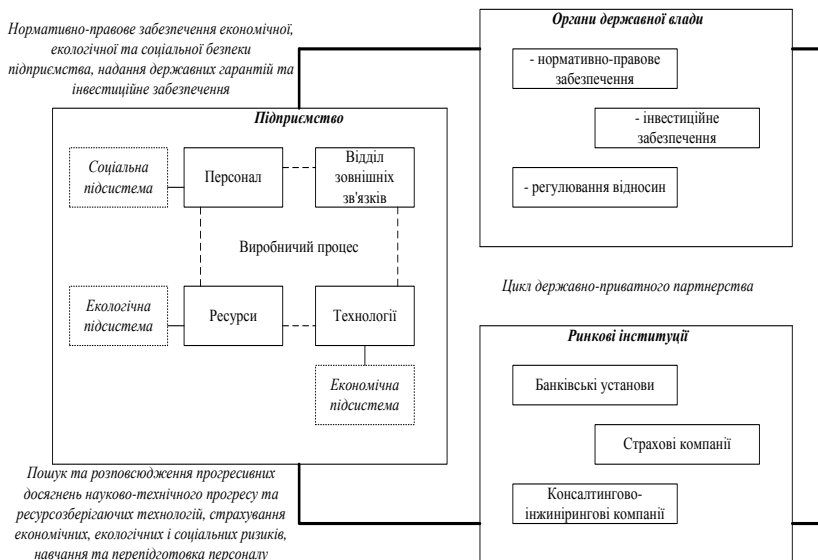

Рис. 2. Організаційно-економічна модель державно-приватного партнерства у забезпеченні інвайронментальної безпеки (авторська розробка)

Представлену організаційно-економічну модель функціонування ДПП у сфері забезпечення інвайронментальної безпеки визначено як систему зі зворотнім зв'язком, яка складається з економічної, екологічної та соціальної підсистем та реалізує через механізм взаємодії з органами державної влади та ринковими інституціями (банківські установи, страхові та

консалтингово-інжинірингові компанії) заходи щодо підвищення рівня інвайронментальної безпеки промислових підприємств, а також сприяє розповсюдженню передових досягнень науково-технічного прогресу та ресурсозберігаючих технологій, впровадженню у виробничий процес підприємств раціональних технологій їх організації та провідних зразків технічних засобів, підвищенню кваліфікації кадрів підприємств, впровадженню технологій екологобезпеченого виробництва [11].

Механізм державно-приватного партнерства у сфері забезпечення інвайронментальної безпеки промислових підприємств залізничного транспорту доцільно реалізовувати на трьох рівнях взаємодії:

- перший рівень – підприємства. На цьому рівні забезпечується взаємодія між окремими підприємствами з питань реалізації природоохоронних заходів і впровадження передових технологій;

- другий рівень – взаємодія з ринковими інституціями. На другому рівні реалізується взаємодія з фінансово-кредитними установами з питань надання фінансових ресурсів, консалтингово-інжиніринговими компаніями з питань підбору та підвищення кваліфікації кадрів, проведення маркетингових досліджень ринків ресурсозберігаючих технологій та оновлення виробничих фондів, пошуку стратегічних партнерів тощо;

- третій рівень – взаємодія з державою. На цьому рівні забезпечується взаємодія з державними установами, включаючи органи місцевої та центральної влади, щодо реалізації механізмів фінансування природоохоронної та ресурсозберігаючої діяльності підприємств, реалізації соціальних проектів тощо.

При цьому ринковий рівень ДПП запропоновано визначати як цілісну систему ринкової взаємодії його учасників, що формується під впливом низки факторів на принципах рівності та добровільності у процесі забезпечення інвайронментальної безпеки промислових підприємств, що дозволить забезпечити підвищення ефективності діяльності кожного учасника партнерства, покращити якість їх інформаційного забезпечення, створити нові конкурентні переваги для учасників партнерства

та професійний розвиток кадрів партнерства, а також інноваційних підходів до забезпечення інвайронментальної безпеки.

Державний рівень партнерських відносин ДПП відображає його довгострокові взаємовигідні відносини з суб'єктами взаємодії: промисловими підприємствами та ринковими інституціями.

На процес управління забезпеченням інвайронментальної безпеки промислових підприємств залізничного транспорту постійно впливає низка зовнішніх факторів, серед яких слід виокремити наступні:

- політичні, які стосуються прийняття рішень органами місцевої влади й уряду, політизованості й, як наслідок, заангажованості прийняття рішень органами місцевої влади;

- економіко-технічні, які виникають у сфері організації обігу грошей, товарів, енергії й інформації, а також характеризують можливості впровадження передових досягнень науки та техніки;

- соціально-демографічні, які обумовлені рівнем і тривалістю життя, зайнятістю та ціннісною орієнтацією населення;

- конкурентні, які характеризують зміни умов і часток ринку різних виробників, концентрацію конкурентів, умови розвитку ринків.

При цьому у процесі управління забезпеченням інвайронментальної безпеки промислових підприємств залізничного транспорту організована постійна взаємодія між підприємствами та:

- органами державної влади (КМУ, ВРУ, галузеві міністерства) з метою законодавчого забезпечення, надання державних гарантій, забезпечення державного фінансування природоохоронної діяльності;

- конторюючими органами (муніципалітет, податкова інспекція, органи місцевої влади) з метою підтримки природоохоронної діяльності, обслуговування в контролюючих органах, допомоги в організації соціального розвитку підприємства;

- науковими організаціями (галузеві ЗВО та НДІ, професійно-технічні заклади освіти) з метою підготовки професійних кадрів і

працівників робочих спеціальностей, розробки природоохоронних заходів;

- ринковими інституціями (консалтингово-інжинірингові компанії, банківські установи, страхові компанії) з метою надання фінансових, страхових і аудиторських послуг, проведення досліджень ринків.

Результатом реалізації процесу управління забезпеченням інвайронментальної безпеки промислових підприємств залізничного транспорту є безпосереднє забезпечення високого рівня інвайронментальної безпеки промислових підприємств залізничного транспорту, а, отже, й ефективності реалізації механізмів державно-приватного партнерства у сфері забезпечення інвайронментальної безпеки.

Процес забезпечення інвайронментальної безпеки промислових підприємств залізничного транспорту має системний характер. Визначено, що система управління інвайронментальною безпекою, яка являє собою сукупність взаємодіючих процесів, що ґрунтуються на наукових принципах процесного підходу та враховують постійну ефективну взаємодію підприємств, місцевих співтовариств, муніципальних та державних органів у рамках концепції сталого розвитку держави, відбуваються у внутрішньому середовищі підприємства і забезпечують реалізацію поставлених соціально-еколого-економічних цілей з урахуванням чинників зовнішнього середовища. Це дозволить визначити методологічну основу та розробити пріоритетні підходи до забезпечення працівників ефективними засобами підтримки інвайронментальної безпеки, а також сприятиме своєчасній розробці та впровадженню корегуючих інструментів та методів щодо запобігання прояву негативних наслідків сталого розвитку держави та підприємства.

Список використаних джерел

1. Павлюк К. В., Павлюк С. М. Сутність і роль державно-приватного партнерства в соціально-економічному розвитку держави. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету*. Економічні науки. 2010. Вип. 17. С. 10–19.

2. Закон України Про державно-приватне партнерство від 1 липня 2010 року № 2404-VI: чинний станом на 10.06.2018.

Відомості Верховної Ради України. 2010. №40. Ст. 524. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17> (дата звернення: 15.12.2020).

3. Данилишин Б. Державно-приватне партнерство – стратегічна форма взаємодії влади і бізнесу. URL: <http://news.yurist-online.com/news/kmu/2>. (дата звернення: 25.01.2021).

4. Гедз М. Й. Державно-приватне партнерство як механізм активізації модернізаційних процесів в Україні. *Ефективна економіка*: електронне наукове фахове видання. 2011. №10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3298> (дата звернення: 5.01.2021).

5. Бондаренко Е. Ю. Оптимизация рисков частно-государственного партнерства с участием международных финансовых институтов. *Экономические науки*. 2008. № 5. 140 с.

6. Соколова Н. М. Державно-приватне партнерство в дорожній галузі: європейський досвід та перспективи розвитку в Україні. *Автомобільні дороги і дорожнє будівництво*: науково-технічний збірник. URL: http://publications.ntu.edu.ua/avtodorogi_i_stroitelstvo/82/094-104.pdf (дата звернення: 28.01.2021).

7. Яковлев П. А. Государственно-частное партнерство : анализ международного опыта и перспектив. *Коммунальное хозяйство городов* : научно-технический сборник. Киев : Техника, 2010. №92. С. 323–331.

8. Yescombe E. R. *Public-Private Partnerships: Principles of Policy and Finance*. London: Yescombe Consulting Ltd, 2007. 368 p.

9. Мащенко М. А. Теоретичне обґрунтування сутності економічної категорії «Інвайронментальна безпека». Вісник економіки транспорту та промисловості. 2017. № 60. С. 49–55.

10. Мащенко М.А. Державно-приватне партнерство як механізм забезпечення інвайронментальної безпеки соціально-економічних систем // Проблеми адаптації соціально-економічних систем до екзогенних змін: монографія / За заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Л. Л. Калініченко. Х. : ФОП Панов А. М., 2019. С. 560–571

11. Mashchenko M., Dykan O. Developing the mechanism of the

state-private partnerships as necessary condition to provide environmental security in modern conditions of geopolitical transformations // Ensuring national economic security in the context of geopolitical transformations: monograph/ under the general editorship of Doctor of Economics, Professor L.L. Kalinichenko / Higher School of Socifl and Economic. – Przeworsk: WSSG, 2019. – p. 45-55.